

Ihmisoikeudet, osallisuus ja mielenterveys

Karoliina Ahonen, sosiaalieetikko ja teologian tohtori

Ihmisoikeudet, osallisuus ja mielenterveys

"Helppoa on tehdä ihminen hulluksi. / Ota häneltä pois kaikki. / Katso kuinka kummallisesti / hän käyttäytyy." -
Claes Andersson

Ihmisoikeudet

”Julkisen vallan on turvattava perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutuminen” (Suomen perustuslaki 731/1999)

- yhdenvertaisuus, oikeus elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, liikkumisvapaus, yksityiselämänsuoja, uskonnon ja omantunnon vapaus, sananvapaus ja julkisuus-, kokoontumis- ja yhdistymisvapaus, vaali- ja osallistumisoikeudet, omaisuuden suoja, sivistykselliset oikeudet, oikeus omaan kieleen ja kulttuuriin, oikeus työhön ja elinkeinovapaus sekä oikeus sosiaaliturvaan.

1970- ja 1980-luku; kansanterveystyön käynnistyminen, mielenterveystyön käynnistyminen

-taustalla
sosiaalipsykiatrien
aatesuuntaus,
tiedon
lisääntyminen
mielenterveydestä
, Eurooppalainen
reformi
- Suositukset
mielenterveystyöstä
1984
- Skitsofrenia-
projekti,
Itsemurhien
ehkäisy-hankkeen
aloitus.

1990-luku; tasa-arvoinen kohtelu (stigman vähentäminen), tarpeiden mukaiset palvelut, laaja-alaisen mielenterveystyön käynnistyminen, yhteiskunnan inhimillistäminen, käyttäjälähtöisyyden ja asiakaskeskeisyyden synty, kansalaisosallisuus, voimaantuminen, kokonaisvaltainen ihmiskäsitys, myönteinen ja arvostava kohtaaminen, positiivinen mielenterveys

-Sairaaloista avohoitoon
- Suuret lakimuutokset
(Valtionosuusuudistus,
Kuntalaki,
Erikoissairaanhoidolaki,
Mielenterveyslaki,
Kansanterveyslaki)
- Kuntien itsehallinto ja
siirtyminen informaatio-
ohjaukseen
- Selvitys
mielenterveystyöstä 1996
- Mielenterveyspolitiikka
mukaan terveystyöpolitiikkaan
- Itsemurhien ehkäisy-
hanke, Depressio-projekti.
Mielekäs Elämä! Ja Pääsky-
projektien aloitus.

2000-luku; terveyden edistäminen, ennaltaehkäisevä näkökulma, ihmisten oma vastuu ja valintojen merkitys, asiakasosallisuuden synty, omatoiminen suoriutuminen, kaikkien yhtäläinen oikeus työhön ja tukikeinot tähän, varhainen tunnistaminen, elämänlaatu

- Toimeenpano-ohjelma
TATO I ja II, KASTE

- Terveys 2015-
kansanterveysohjelma
- Perustuslain
uudistaminen,
Mielenterveyslain
uudistaminen pakkotoimien
osalta
- Mielenterveyspalveluiden
laatusuositukset 2002
- Käypähoitosuositukset
- Pohjanmaa-hanke, Lapin-
hanke, Sateenkaari-hanke
- EU:n Vihreä kirja ja
Mielenterveyssoopimus 2005
- Mielenterveys- ja
päihdetyön
yhteiskehittäminen
- Mieli 2009 - ohjelma
suositukset, Masto-hanke

2010-luku; Asiakkaiden tarpeet, varhainen puuttuminen, toimintakyvyn parantaminen, kokemusasiantuntijuus, kannustinloukkujen purkaminen, hyvinvointi, edistävän ja ehkäisevän työn lisääminen, valinnanvapaus -
kyvykkäiden yhteiskunta

- mielenterveys- ja
päihdehuoltolakien yhdistämisen
selvittäminen, uusi
terveydenhoitolaki,
sosiaalihuoltolain kokonaisuudistus,
rakenneuudistus, sote-uudistus
- THL:n pakon käyttöä vähentävä
ohjelma
- Mieli 2009-ohjelma,
Osatyökykyiset työssä ohjelma.
- Sosiaali- ja terveystyöpolitiikan
strategia
- Valvonta osaksi ohjausta

Palveluilla parempaa elämää?

- Palvelujärjestelmään liittyvät ongelmat
- Terveysten hallintaan liittyvät ongelmat
- Mielen terveyden käsitteeseen liittyvät ongelmat
- Hoitoon keskittyneen kehittämistyön ongelmat

Toimijuus - palvelujärjestelmän vaade

- Osallisuutta vain palveluissa
- Asiakkuuden käsite
- Kuluttajana myös sote-palveluissa?
- Asiakkuuden edellytykset?
- Normitettua toimijuutta
- Toimintavalmiudet yhteiskunnan tehtävänä (Nussbaum)

Yhteiskunnallisen hylkäämisen äärellä - ihmisoikeuspolitiikan puuttumisen seuraukset

- psykiatrisen sairaalahoidon purkamisen myötä pitkäaikaispotilaat siirtyneet asumispalveluihin ja näistä siirtyminen itsenäiseen asumiseen on ollut vähäistä
- Asumispalveluiden lisäksi vakavasti sairaat ovat työelämän ulkopuolelle tai näennäisesti työelämässä
- Köyhyys
- Syrjäytyminen
- Hoitamattomuus
- Rikollisuus, asunnottomuus, päihteet
- Järjestökansalaisuus

Miten osallisuus voitaisiin varmistaa?

THL:n osallisuusmääritelmä:

- Osallisuus omassa elämässä
- Osallisuus yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa
- Osallisuus yhteisestä hyvästä

Osallisuus digitaalisessa toimintaympäristössä, toteutumisen ehdot:

- mikäli käyttäjä ei löydä sitä kohtuullisen helposti,
- kaikki eivät pysty sitä esimerkiksi toimimisrajoitteista johtuen käyttämään,
- se ei ole ymmärrettävä,
- se ei ole helppokäyttöinen (sopiva käyttötarkoitukseensa),
- sen sisältö ei ole ajan tasalla,
- käyttäjän osaaminen tai kyvyt eivät riitä sen käyttöön,
- se ei ole (tieto)turvallinen,
- sen toiminta ei ole luotettavaa ja läpinäkyvää,
- se ei mahdollista vuorovaikutusta esim. palvelun kehittämisen kehittämiseksi tai mahdollisten epäselvien tilanteiden selvittämiseksi tai
- käyttäjällä ei ole käytettävissä sen käyttöön tarvittavaa laitetta tai tietoliikenneyhteyttä.